

МУЗИЧКИОТ ФОЛКЛОР ВО НАСТАВАТА ПО МУЗИЧКА УМЕТНОСТ ВО РЕФОРМИРАНОТО ГИМНАЗИСКО ОБРАЗОВАНИЕ ВО РСМ

Беким Рамадани

Факултет за музика – Универзитет во Тетово

Датум на прием: 28.2.2023 година

Апстракт: Во овој труд ќе се осврнеме на прашањето за вклученоста на музичкиот фолклор како важна дисциплина на народната култура во предметот Музичка уметност, во рамките на реформираното гимназиско образование во РСМ, во последните две децении. Ќе се анализира следново: улогата на музичкиот фолклор во зајакнувањето на чувствителноста на учениците кон културниот идентитет; нивното охрабрување за да се развие интерес кон традиционалната музика и кон интеркултурниот дијалог; бројот на часови наменети за поглавјето „Музички фолклор“ во I и во II година; структурата и содржината на наставните единици; избраните примери; интересот на учениците за оваа дисциплина; местото на народната музика, според нив, во современиот свет; потребата за посериозен пристап кон музичкиот фолклор од сите субјекти вклучени во образовниот процес; неопходноста од зголемување на фондот на часови по предметот Музичка уметност, а со тоа и на фондот на часови од поглавјето „Музички фолклор“; интересот на наставниците по предметот Музичка уметност за развој на дополнителни часови од областа на музичкиот фолклор; потребата на учениците за да организираат разни проекти (истражување на народната музика преку интернет, теренско истражување на традиционална музика, учество во културно-уметнички друштва, посета на фестивали); корелациите на музичкиот фолклор со други образовни области; споредбите со наставните планови и програми на соодветните институции на околните земји итн. Во овој труд ќе биде презентираан, исто така, дел од анкетата спроведена со ученици од средното училиште „Кирил Пејчиновиќ“ во Тетово, во врска со различни аспекти од областа на музичкиот фолклор.

Клучни зборови: музички фолклор, наставна програма, гимназија, ученици, културен идентитет

Краток осврт на музичкото образование низ историјата

Улогата на музиката во човековиот живот е забележана уште од примитивното општество, додека во старите цивилизации нејзиното влијание врз општествените процеси е многу очигледно бидејќи музиката влијае на рационалниот дел од душата и ги буди страстите. Градењето доблест, пред сè, значи совладување на страстите. Затоа Платон ја стави музиката на врвот на образованието сметајќи дека таа, како и другите уметности, треба да се цензурира и внимателно да се применува во државата, поради нејзиното моќно и разновидно влијание врз човекот. Позната е изреката на Платон: *каква музика, такава држава* (Jagić 2019). Исто така, Конфуциј (551 – 479 пр. н. е.),

истакнатиот: учител, филозоф и политички теоретичар, еден од најголемите мудреци во античка Кина, верувал дека образованието игра голема улога во развојот на поединецот и на општеството и дека може да ја промени и да ја подобри човековата природа. „Образованието почнува со поезија, но без музика е нецелосно“ – истакнал тој (Lazić 2014: 10–11).

Во средновековното схоластичко образование, музиката претставувала дел од седумте либерални уметности (лат.: *septem artes liberales*): реторика, граматика, дијалектика, аритметика, астрономија, геометрија и музика. Музиката, како важен дел од физичката и од менталната активност, во текот на средниот век, била вклучена и во седумте благородни вештини (*septem artes probitatis*): јавање коњи, пливање, фрлање копје, борба со меч, лов, шах и пеење.

Од 15 век се случува големи општествени промени: идеалот стана *uomo universale*, што подразбира човек вклучен во сите уметнички области.

Во 17 и во 18 век, часовите по музика се изведуваат во општообразовните училишта, во училиштата за црковно пеење, во семејството или преку приватни часови.

Во 19 век, како резултат од распаѓањето на феудалните општествени односи и од зајакнувањето на граѓанството, се случуваат големи промени и се создаваат национални движења, кои влијаат и врз музичката педагогија.

Почетокот на 20 век претставува мошне инспиративен временски период за музичките едукатори. Уште тогаш било јасно дека музичкото образование треба да се учи на поинаков, послободен начин во споредба со редовното образование. Сите музичко-педагошки концепти на 20 век се карактеризираат со педагошка отвореност. Ова е очигледно во верувањето дека секој ученик поседува музички потенцијал.

По Втората светска војна се случи темелна трансформација во општествено-културниот живот, што се одрази и на полето на музичката педагогија. Педагозите усвоија напредни идеи, методи и системи на музичко образование и, врз основа на материјалната поддршка и на општествениот интерес, ги реализираа аспирациите на постарите генерации – музичкото образование да навлезе и во најоддалечените места на државата.

Наставата по музика е составен дел од општообразовните програми за да се развива и да се обликува културниот идентитет, што придонесува за квалитетот на личниот и на социјалниот живот. Се заснова на естетско образование преку: запознавање, разбирање, критичко оценување и прифаќање на естетски вредната музика и на стекнување знаења за општите карактеристики на музичката уметност низ историјата (Senjan 2017: 31–32).

Музичкиот фолклор во наставните програми по музичка уметност за реформираното гимназиско образование во РСМ

Секоја уметност, од кое било време и кај секој народ, не може да се замисли без фолклорни елементи иако, нејзиното присуство, во некои моменти, е одвај забележливо, но сепак се провлекува во творештвото давајќи одредени обележја карактеристични за одреден временски период, за одреден народ (Талевски 2018: 181). Таква уметност е токму и музичкиот фолклор, кој, како составен дел на човековата духовна култура, најдобро ги одразува културните карактеристики на еден народ. Во функција на остварување на целите и на задачите на музичката култура, музичкиот фолклор има свое место во наставните програми.

Во овој труд ќе биде претставена наставната програма за реформираното гимназиско образование во РСМ во последниве две децении, според Наставниот план за реформирано гимназиско образование од 2001 година, со посебен осврт кон фолклорните музички елементи опфатени во наставата по музичка уметност.

Во нашите гимназии, во РСМ, задолжителните часови по музика се вклучени само во првите две години: во прва и во втора година. Во прва година, предметот Музика се изучува само со еден час седмично (36 часови во текот на годината), додека во втора година, со два часа седмично (72 часа во текот на годината).

Во првата година се предвидени 20 часови за „Историја на музиката“, 4 часа за „Теорија на музиката“, 4 часа за „Вокални интерпретации“ и 8 часови за „Музички фолклор“. Во поглавјето „Музички фолклор“ се вклучени следните теми: 1. Македонски музички фолклор (ученикот треба да се запознае со карактеристиките на фолклорот, а потоа и со карактеристиките на македонскиот музички фолклор; да го осознае процесот на: создавање, пренесување и оформување на народната песна; да слуша и да собира народни песни; да пее народни песни); 2. Карактеристики на музичкиот фолклор во Македонија (ученикот треба да разликува македонски народни изворни песни според нивната содржинска тематика, врз поетска и врз литературна основа); 3. Метрика, ритам, мелодика на народната песна (ученикот треба да се запознае со карактеристиките на народната песна: метрика, ритам, мелодика, структура, форма; да ги разликува рамноделните и нерамноделните сложени тактови; да слуша и да анализира народни песни во сложените нерамноделни тактови); 4. Структура и форма на народната песна (ученикот треба да разликува народни песни според содржината и формата; да прави разлика меѓу изворното народно и уметничкото творештво во новосоздадената песна со фолклорни елементи; да изготвува есеи на тема: „Позитивни и негативни влијанија врз новосоздадената народна песна со фолклорни

мотиви“); 5. Народни инструменти во Македонија (ученикот треба да научи за македонскиот народен изворен инструментален корпус и за пренесените влијанија низ историјата, како и за нивната примена во музичкото народно изворно творештво; да изработи албум со слики од народни инструменти и од народни носии во одделни краишта на Македонија); 6. Ороводна народна традиција (ученикот треба да разликува различни видови носии во Македонија; да ги разликува македонските народни ора според нивната поделба и примена; да се вклучи во организирана посета на КУД); 7. Први македонски музички дејци: Наум Миладинов и Атанас Бадев (ученикот треба да се информира за почетоците на македонската музичка писменост; да се запознае со животот и со делото на првите мелографи и со првите македонски музички ансамбли; да стекне знаења за животот и за делото на Наум Миладинов; да ја развие способноста за активно слушање на делата на Атанас Бадев и да направи музичка анализа на нив; да презентира музички примери од овој период; да изготви пано со слики и записи за животот и за творештвото на Наум Миладинов и Атанас Бадев); 8. Македонскиот фолклор во модерните стилови (ученикот треба да го објасни влијанието на фолклорот врз поп-музиката, рокот, цезот и модерната етномузика; да слуша популарни композиции со македонски фолклор во модерни стилови; да презентира аудиовизуелен материјал за македонскиот фолклор во модерните стилови) (Министерство за образование и наука на Р Македонија – Биро за развој на образованието 2001).

Во втората година се предвидени 47 часови по „Историја на музиката“, 4 часа по „Теорија на музиката“, 7 часа по „Вокални интерпретации“, 7 часа по „Музички форми“ и 7 часа по „Музички фолклор“. Во поглавјето „Музички фолклор“ се вклучени следните теми: 1. Носијата и обичаите како дел од нашето фолклорно богатство (ученикот треба да идентификува и да наведе некои особености на народната носија и некои обичаи во нашите краишта; да развива желба, љубов и интерес за обичаите и за обредите во нашите краишта за одредени важни настани во текот на човековиот живот или за настани поврзани со поголемите празници; да подготвува аудиовизуелни средства, шеми, слики, цртежи и интересни записи за народните обичаи и за народните носии; да подготви албум со слики на носии од разни краишта и записи на анегдоти и на легенди за настанокот на народните песни и ора); 2. Мотивот на разделбата и печалбарството во народната музика (ученикот треба да открива причини, историски и општествени елементи за појавата на печалбарството во Македонија; да ги објасни поимите *печалбарство* и *разделба* поврзани со народното творештво – песни, ора, народна поезија; да подготви аудиовизуелни средства и компјутерски записи); 3. Изворната народна песна и новосоздадената песна со фолклорни

елементи (ученикот треба да прави разлика меѓу изворна и новосоздадена песна со фолклорни елементи; да развива љубов и интерес кон изворната песна и фолклорот; да разликува домашни и странски влијанија во новосоздадената песна; да подготви аудиовизуелни средства, слики, цртежи, записи за народната песна и новосоздадената музика; да организира подготовка за изведба на анкета на тема: „Влијанието на новосоздадената музика врз младите“); 4. Обработка на народна песна (ученикот треба да дискутира за главните карактеристики на народната песна; да анализира на свој начин од 3 до 5 народни песни; да соработува со други ученици за изготвување пано со народни песни; да подготвува презентација за вокална интерпретација на народната песна); 5. Македонскиот фолклор во модерни стилови (ученикот треба да го идентификува влијанието на фолклорот врз поп-музиката, рокот, џезот и етномузика; да разликува популарни композиции со елементи од македонскиот фолклор во модерни стилови; да презентира аудиовизуелен материјал за македонскиот фолклор во модерните стилови); 6. Песната и коренот (ученикот треба да презентира текстови за настанувањето на одредени народни песни, различни по карактер; да собира народни песни; да врши класификација на народните песни според видот; да работи на настанувањето на определени народни песни; да соработува со други ученици во подготовката на музичко-поетска вечер посветена на македонското народно творештво); 7. Анализа на народното творештво (ученикот треба да подготвува есеи на тема: „Познавање и влијание на македонското народно творештво врз младиот човек денес“; да работи во групна форма за анализа на македонското народно творештво) (Министерство за образование и наука на Р Македонија – Биро за развој на образованието 2002).

Значи, како што може да се види, во текот на двете години гимназиско образование, на музичкиот фолклор му се посветени вкупно 15 часа (8 – во прва и 7 – во втора година), што не е доволно за правилно и вистинско препознавање на богатото музичко наследство. Музичкиот фолклор, како составен дел на духовната култура на еден народ, на многу праведен начин отсликува многу елементи поврзани со: потеклото, обредите, обичаите, традициите и начинот на живеење на тој народ. Затоа, народната музика треба да го заземе заслуженото место во наставните програми за гимназиско образование бидејќи игра незаменлива улога во негувањето на националниот идентитет. Да не забораваме дека гимназијалците, во најголем дел, стануваат носители на важни политички и општествени процеси. Од нив зависат и: натамошниот развој, долгорочните политики, образовната политика, културната политика, па и судбината на традиционалната музика.

Традиционалната музика е мост што ги поврзува различните култури. Преку нејзината мултикултурност, децата го разбираат

богатството на сопствената култура и почнуваат да ги ценат богатството и различноста на другите култури. Заедно со музиката, тие ги прифаќаат и јазикот и културата на еден народ (Drandić, Bacalja & Ivon 2014: 233–252).

Вклучувањето на материјата од сферата на фолклорот во образовниот процес има позитивна улога не само за педагошката наука, туку и за подигање на основната култура на учениците (Рамадани 2019: 215). Главното значење на употребата на фолклорниот предмет особено лежи во тоа што таа ја проширува можноста за вградување на автохтоната уметност и искрената едукација во музичко-просветниот процес (Spahiу 1980: 159).

Музичкиот фолклор ни овозможува, во секое време, да ги прелистуваме нашето минато и нашата генетика, низ приспивни песни, тажаленки, низ легенди и голем број приказни, низ разни ритуали, низ страдања, радости, низ секојдневни, континуирани напори. Музичкиот фолклор е нашиот живот, нашиот звучен живот, кој му дава душа на материјалниот свет, па затоа, со сите ученици, вклучително и со гимназијалците, треба да се работи многу на планот на музичкиот фолклор, не само во рамките на редовната настава и на дополнителните часови, туку и во текот на слободните активности. На пример, организирањето на фолклорен клуб би било од голем интерес бидејќи би се дефинирале конкретни цели, како што се развивањето љубов и интерес кон богатиот фолклор преку разни: истражувања, анализирања, откривање нови сознанија и достигнувања во согласност со фолклорното творештво; поттикнување на учениците за индивидуална и групна соработка, организирање на тимски активности во рамките на училиштето, формирање на сопствена игроорна група, приложување визуелни и аудитивни материјали на разновидни изворни народни песни и ора, како и пронаоѓање на други можности за соработка надвор од училиштето (посета на КУД, посета на Институтот за фолклор, посета на разни концерти на народни ора и на народна музика, потоа интервју со пејач на изворни новосоздадени народни песни итн.) (Министерство за образование и наука на Р Македонија – Биро за развој на образованието 2004).

Корисно би било да се зголеми бројот на часови во средношколската програма и да се следи хрватскиот модел во кој музиката се изучува во четирите години од гимназиското образование, со по еден час секоја година. Би било корисно, на пример, во текот на едно полугодие, теренската работа да се наметне како задолжителна по поглавјето „Музички фолклор“, според бугарскиот модел, со што учениците веднаш би стапиле во директен контакт со вредностите на културното наследство, збогатувајќи ја, на овој начин, архивата на училиштето со скапоцени фолклорни богатства.

Колку благородни идеи и иницијативи би станале реалност кога не би недостасувала поддршката не само од професорите по музика и од љубителите на фолклорот, туку и од учениците, нивните родители, потоа поддршката од училишниот колегиум и релевантните институции. На сите актери во образовниот процес треба да им биде јасно дека, и покрај тоа што е израз на креативност и на желба за забава, традиционалната музика е дел од обичаите и од ритуалите поврзани со секојдневниот живот и со важните настани во животот на секој поединец. Исто така, би било корисно наставникот да има слобода при изборот на традиционалните мотиви и песни, како и на други традиционални содржини што може да ги вклучи во својата наставна програма. Секој благороден напор за подобрување на положбата на музичкиот фолклор во наставниот процес на нашите гимназии би бил доблесен во однос на одбрана на националните вредности.

Бидејќи основното наставно средство и извор на знаење за постигнување на резултатите од учењето, во согласност со наставните планови и програми за основното и за средното образование, е учебникот, кој обично е одобрен службено, посебно внимание треба да се посвети и при изборот на авторот на учебникот. За учебникот да биде квалитетен, мора да биде подготвен од: упатени, стручни, одговорни и посветени луѓе.¹ Нивната професионална ориентација треба да биде посветена на: континуираната, плодна, богата, стручна и педагошка активност. Авторот на учебникот треба да биде исклучително креативен, со јасна визија, стимулативен и способен за својата стручност да им ја пренесе на учениците на што поинтересен начин.

Кратка анализа на добиените резултати од анкетата на учениците од тетовската гимназија „Кирил Пејчиновиќ“

Во продолжение на оваа студија ќе биде презентирани еден научен резултат произлезен од извршената анкета на 206 ученици од тетовската гимназија „Кирил Пејчиновиќ“, спроведена онлајн, преку платформата „Мајкрософт тимс“ („Microsoft Teams“), на 10 јуни 2021 година. Целта беше да се изведат некои статистички заклучоци за нивниот интерес и за љубовта кон народната музика. Иако не станува збор за професионално спроведена анкета со репрезентативен примерок, сметаме дека резултатите даваат релевантна слика за мислењето на учениците во врска со музичкиот фолклор.

¹ Познати автори на учебници по Музика уметност за реформираното гимназиско образование во РСМ од 2001 година се: Анкица Витанова, Силвана Гелевска и Зејадин Исмаили.

Добиените резултати од 15-те прашања покажуваат дека учениците, генерално, имаат разбирање за некои проблеми поврзани со музичкиот фолклор, за предметот на неговото истражување, за историските околности, знаат да разликуваат: народни музички инструменти, ора, традиционални песни, но не претпочитаат да слушаат толку многу традиционална музика. Тие се склони кон модерни стилови и кон нови жанрови. На пример, на прашањето: Колку слушате популарна музика (рок-музика, техномузика, панк-музика, хип-хоп музика ... R&B) во слободното време?, 1 одговорил – ни малку; 64 одговориле – малку; 23 – просечно и 118 – многу. На прашањето: Колку време слушате народна (традиционална) музика во слободното време?, 34 одговориле – ни малку; 70 – малку; 84 – просечно; 18 – многу. На прашањето: Колку членовите на вашето потесно семејство одразуваат интерес за традиционалната музика?, 29 одговориле – ни малку; 48 – малку; 120 – просечно; 9 – многу. За слабиот интерес и за слабата грижа на учениците кон традиционалната музика се виновни и нашите медиуми, кои, во голема мера, ја напуштија благородната идеја – заштита на културниот идентитет, па затоа следниот одговор, не е случајно моќно сведоштво за оваа горчлива реалност. Значи, на прашањето: Колку внимание посветуваат нашите медиуми (ТВ- и радио-) на традиционалната музика?, 17 одговориле – ни малку; 82 – малку; 91 – просечно; 16 – многу.

И покрај незадоволителните резултати, верувам дека музичкиот фолклор може да опстане бидејќи неговите корени се длабоко вградени во битието на луѓето. Вистинските вредности тешко исчезнуваат, но ова е невозможно без вистинско образование, без големи и моќни училишта, кои ги отвораат очите и го чистат умот, без оние училишта што нè учат и за минатото. Една народна изрека вели: „Минатото не го учиме само да знаеме нешто повеќе за него, туку да знаеме и како да се однесуваме во иднината“ (Рамадани 2019: 215). Но, за жал, „ефективноста на естетското образование на денешните деца и младинци во општообразовните основни и средни училишта ја доведуваат во прашање многубројни домашни и странски научници. Предлагаат реорганизација на наставните содржини со посовремен пристап кој зема предвид голем број фактори кои влијаат на музичкиот и културниот развој на учениците (семејството, општеството, медиумите, модерната технологија и достапноста на информации...)“ (Senjan 2017: 31–32). За да може да учествуваме во идното градење на Европа и на Балканот, треба да ги зачуваме нашата историја и култура, нашиот музички фолклор, затоа што тоа е најлесниот начин да се препознае припадноста кон поширокото европско семејство. Поради сите овие причини, целото општество и институциите на сите нивоа на власта треба да го пренесат културното наследство од периферијата во центарот на нивните развојни приоритети (EuropaNostra 2021).

ЛИТЕРАТУРА

Кирилични изданија

Рамадани, Б. 2019. *Традиционалната музичка култура на Албанците од Долни Полож*. Тетово: БИР.

Талеvски, В. 2018. *Методика на музичкото образование*. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје, Педагошки факултет „Св. Климент Охридски“.

Латинични изданија

Drandić, D., U. R. Bacalja & K. Ivon. 2014. *Dijete i estetski izričaji. Stavovi učitelja prema tradicijskoj glazbi u školskom kurikulumu*. Zadar: Sveučilište u Zadru, Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja.

Lazić, J. 2014. *Muzika u kineskoj filozofiji sa posebnim osvrtom na Konfucijansku doktrinu*. Beograd: Univerzitet u Beogradu – Filološki fakultet [магистерски труд].

Senjan, I. 2017. “Nastava glazbe u hrvatskim općeobrazovnim srednjim školama”. *Metodički ogledi*, 31–72.

Spahiu, S. 1980. “Shfrytëzimi i folklorit në procesin muzikoro-edukativ”. *Gjurmime albanologjike – Folklor dhe etnologji*, IX-1979, 159–165.

Документи

Министерство за образование и наука на Р Македонија – Биро за развој на образованието. 2001. *Реформирано гимназиско образование – Наставна програма на Музичка уметност – Задолжителни изборни програми и содржини за прва година*. Скопје: Биро за развој на образованието.

Министерство за образование и наука на Р Македонија – Биро за развој на образованието. 2002. *Реформирано гимназиско образование – Наставна програма на Музичка уметност – Задолжителни изборни програми и содржини за втора година*. Скопје: Биро за развој на образованието.

Министерство за образование и наука на Р Македонија – Биро за развој на образованието. 2004. *Реформирано гимназиско образование – Проектни активности на Музичка уметност*. Скопје: Биро за развој на образованието.

Сајтографија

EuropaNostra. 2021. “Kultura je temelj društva, a on se urušava”. *Edukacija*, <https://is.gd/Q6ciG3> [Пристапено на 17.2.2023].

Jarić, B. 2019. “Muzika pobuđuje strasti”, <https://is.gd/yN2DUUp> [Пристапено на 20.11.2022].

**MUSIC FOLKLORE IN TEACHING MUSIC ART IN THE
REFORMED HIGH SCHOOL EDUCATION IN THE REPUBLIC OF
NORTH MACEDONIA**

Bekim Ramadani

Faculty of Music – University of Tetovo

Summary

In this paper we addressed the issue of the inclusion of music folklore as an important discipline of folk culture in the subject “Music Art” within the reformed high school education in the Republic of North Macedonia, these last two decades. We analyzed the following: the role of music folklore in strengthening students’ sensitivity to cultural identity, encouraging them to develop sensitivity to traditional music; the number of lessons intended for the chapter “Music folklore” in the first and second year; the structure and content of teaching units; the selected examples; students’ interest in this discipline; the place of folk music, according to them, in the modern world; the need for a more serious approach to music folklore by all subjects involved in the educational process; the necessity of increasing the number of lessons from the subject “Music Art” and thus also the number of lessons from the chapter “Music Folklore”; the interest of teachers in the subject “Music Art” for the development of additional lessons in the field of music folklore; the need of students to organize various projects (research of folk music via the Internet, field research of traditional music, participation in cultural-artistic societies, visiting festivals); correlations of music folklore with other educational areas; comparisons with the curricula and programs of the respective institutions of the surrounding countries, etc. In this paper, we also presented some results of a survey conducted with students from the secondary school “Kiril Pejčinović” in Tetovo regarding various aspects of the field of music folklore.